

Rapport 2007:119

Arkeologisk förundersökning

Ny detaljplan invid skålgropslokal Skäggetorp 1:1 och Tornby 1:2

RAÄ 159

Skäggetorp 1:1 och Tornby 1:2

Linköpings stad och kommun

Östergötlands län

Titti Fendin

Ny detaljplan invid skålgropslokal

Skäggetorp 1:1 och Tornby 1:2

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning och arkeologisk bakgrund.	4
Syfte	4
Metod och dokumentation	6
Resultat och bedömning.	6
Referenser	6
Tekniska uppgifter.	8

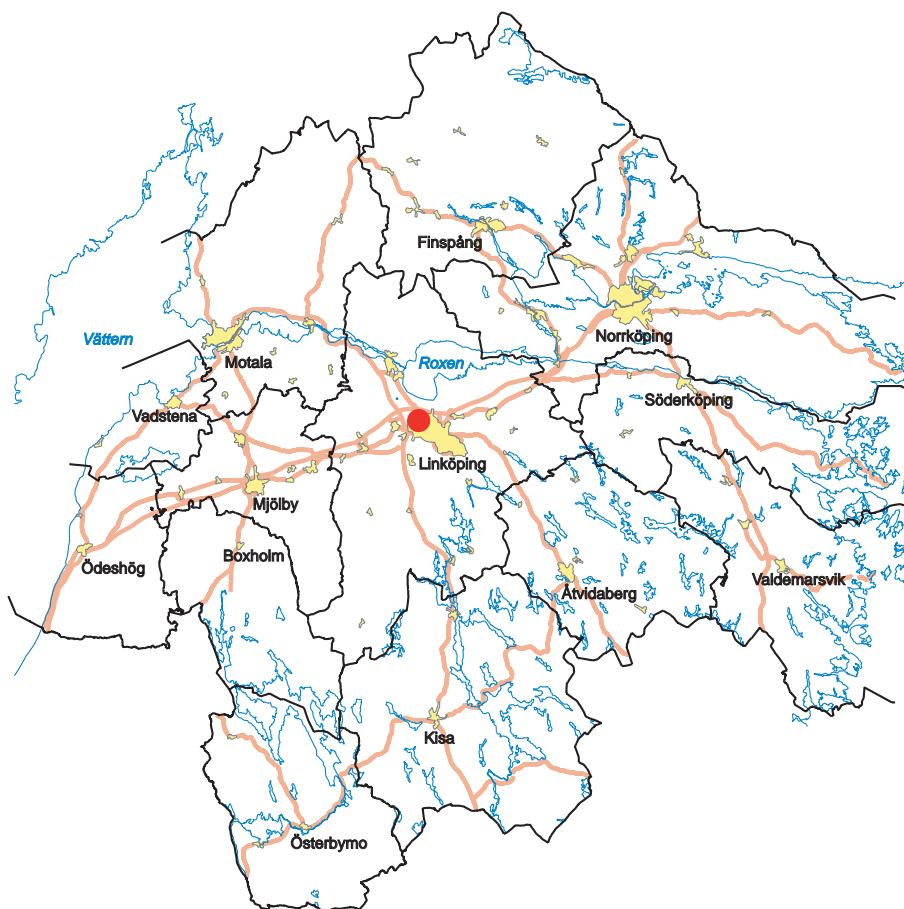
Ö S T E R G Ö T L A N D S L Ä N S M U S E U M
A V D E L N I N G E N F Ö R A R K E O L O G I

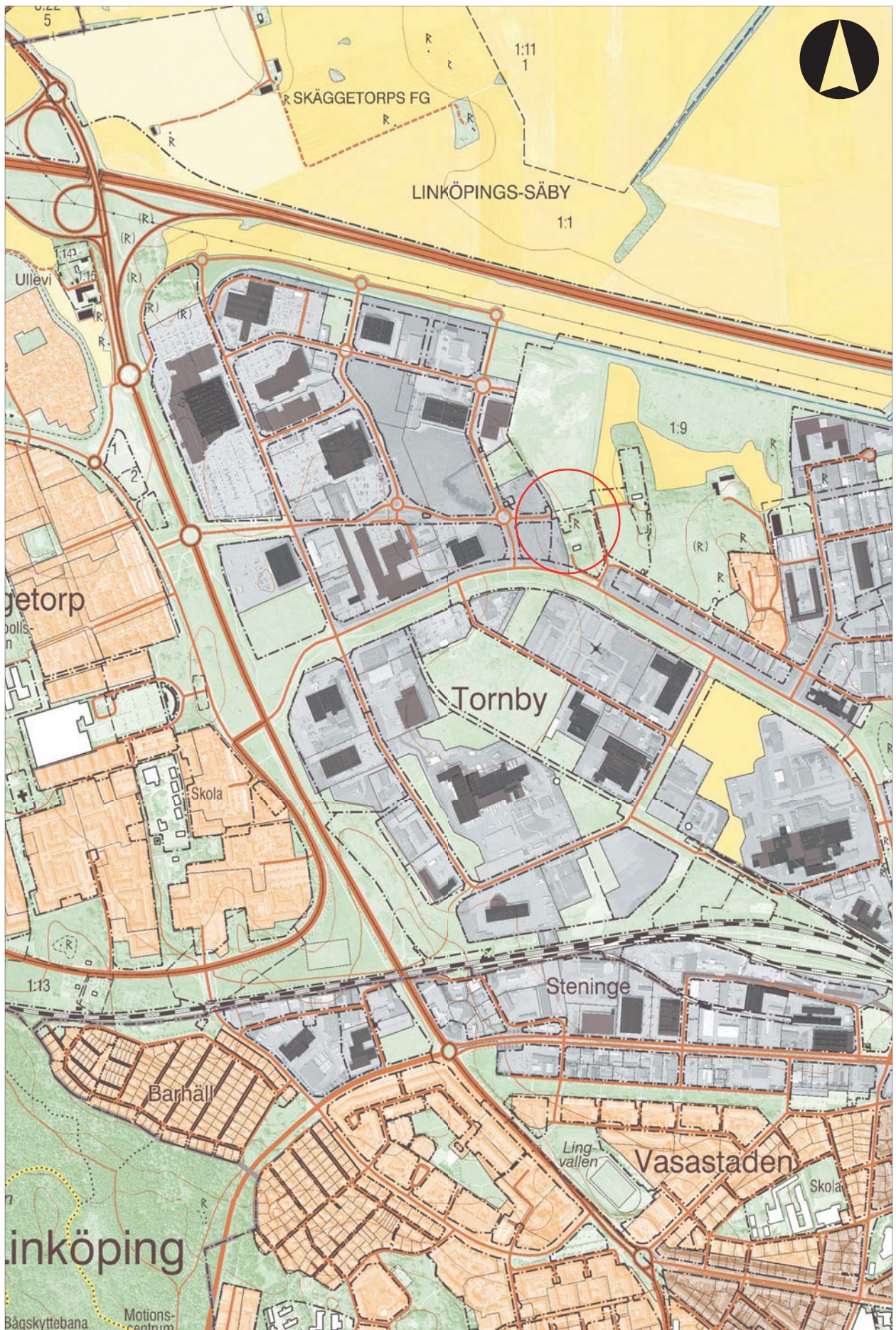
Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

Sammanfattning

Med anledning av upprättandet av ny detaljplan samt planerad nybyggnation inom Skäggetorp 1:1, Tornby 1:2, Linköpings stad och kommun utförde Östergötlands länsmuseum 2007-10-16 en arkeologisk förundersökning. Undersökningen utfördes i direkt anslutning till en registrerad skålgropslokal, RAÄ 159 (Linköpings stad), reglerad som fornlämningsområde i den befintliga detaljplanen. I söder ansluter fornlämningslokalen till Skäggetorp 1:1 med "Direktörsvillan", tidigare lokal för Sveriges Utsädesförening och Statens växtskyddsanstalt. Huset och området närmast det har förordats som skyddsvärt med tanke på dess spannmålshistoriska bakgrund. Sammanlagt togs två mindre schakt upp strax söder om skålgropshällen. Förutom spår av sentida byggnation påträffades inget av arkeologiskt intresse.

Titti Fendin
antikvarie

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med undersökningsområdet markerat. Skala 1:10 000.

Inledning

Efter beslut från Länsstyrelsen i Östergötland utförde Östergötlands länsmuseum 2007-10-16 en arkeologisk förundersökning inom fastigheten Skäggetorp 1:1 och Tornby 1:2, Linköpings stad och kommun. Arbetet förleddes av ny detaljplan som bland annat innefattade eventuell rivning av befintlig byggnad, den så kallade Direktörsvillan, samt nybyggnation. Huset har tidigare fungerat som lokal för Sveriges Utsädesförening och Statens växtskyddsanstalt. Östergötlands länsmuseum genomförde i januari 2007 en fördjupad kulturhistorisk utvärdering av den aktuella byggnaden (Löfgren Ek 2007) varvid förordades att huset skulle bevaras med tanke på dess spannmålshistoriska bakgrund. Öppen mark skulle även sparas i anslutning till byggnaden. Den nu aktuella undersökningen utfördes i direkt anslutning till en registrerad skålgropslokal, RAÄ 159, Linköpings stad, reglerad som fornlämningsområde i den befintliga detaljplanen. I enlighet med planbestämmelsen får fornlämningen inte tas bort. En ansökan om arkeologisk förundersökning för att fastställa omfattningen av den kända fornlämningen inkom under 2007 till Länsstyrelsen från Linköpings kommun, Affärsområde teknik och samhällsbyggnad.

Ansvarig för undersökningen var Titti Fendin som även svarade för rapporten. Uppdragsgivare var Linköpings kommun, Teknik och samhällsbyggnad vilka också stod för de arkeologiska kostnaderna.

Områdesbeskrivning och arkeologisk bakgrund

Fornlämning 159, en skålgropslokal, är belägen på ett lågt impediment i anslutning till kvarter med stormarknader och industrier i de nordvästra delarna av Linköpings stad (Ekonomiska kartbladet 8F 5h Linköping). I söder ansluter fornlämningslokalen till Skäggetorp 1:1 med "Direktörsvillan", tidigare lokal för Sveriges Utsädesförening och Statens växtskyddsanstalt. Avståndet till Tornbyvägen söder om villan är ca 75 m. Från fastigheten löper en ca 40 m lång tomtväg till Fröstorpagatan i norr.

Norr om Fröstorpagatan ansluter obebyggd tomtmark, tidigare åkermark. Vid undersökningstillfället genomförde UV Öst en arkeologisk utredning inom denna markyta.

Den aktuella undersökningsytan ligger inom en mycket fornlämningsrik bygd på lerslätten mellan Linköping och Roxen. Fram till 1800-talet bestod området av sammanhängande ängs- och betesmarker (Borna-Ahlkvist & Tollin 1994:67f). Området är svagt kuperat med uppstickande impediment. Stora boplatss- och gravfältundersökningar har visat att

Tornbyområdet haft en stadig etablering från äldre järnålder och framåt. De äldre bronsålderslämningar som finns inom området speglar sannolikt mer tillfälliga bosättningar. Här ingår bland annat ett förhållandevis stort antal skålgropslokaler på låga berghällar i slättlandskapet.

Fornlämningslokalen RAÄ 159 ligger i närheten av Lilla Ullevis bytomt med bebyggelse från äldre järnålder och framåt (Carlsson, Lindeblad & Nielsen 2001). Flera undersökningar inom området (Wickman-Nydolf RAÄ dnr 3103/89 med flera) visar på spåren av omfattande bosättningar (hus, härdar, kokgropar och brunnar med mera). Skålgropslokalen omges av två större ytor med bebyggelselämningar; det ena är ett drygt 11 000 m² stort boplatssområde daterat till sen yngre järnålder (RAÄ 325) cirka 200 m i nordvästlig riktning. Det andra stora boplatssområdet med kulturlager, härdar, stolphål och kokgropar (RAÄ 324) med oklar utsträckning ligger på en svag sydsluttning omkring 290 meter sydost om RAÄ 159. Den drygt 8 400 m² stora ytan provundersöktes 1989 (Nydolf RAÄ dnr 3103/89).

Skålgropslokalen RAÄ 159 ligger 40 m ö h på övre delen av en bergklack inom ett obebyggt terrängavsnitt inom fastigheten Tornby 1:2. Fornlämningen består av 10 älvkvarnar eller älvkvarnsliknande bildningar glest fördelade på berghällens sydöstra krön. Skålgroparna är 4-7 cm i diameter och upp till 3 cm djupa. I detaljplanen är RAÄ 159 reglerat som fornlämningsområde. Sydslutningen mellan skålgropslokalen och Tornbyvägen bedöms som ett presumtivt boplatssläge. Fosfatkartering i anslutning till RAÄ 159 har visat på förhöjda fosfatvärden. Vid efterföljande förundersökning framkom enstaka gropar vars ålder inte närmare kunde fastställas (Nielsen dnr 321-1055-2004). I samband med arkeologisk utredning, etapp 2 år 2006 utförde UV Öst sökschaktgrävning intill korsningen Tornbyvägen-Gillbergagatan. Vid undersökningen framkom att stora delar av området redan schaktats ut samt att arkeologiska lämningar helt saknades (Österström 2006).

Syfte

Syftet med den arkeologiska förundersökningen var att fastställa omfattningen av fornlämningsområdet RAÄ 159 inom del av Skäggetorp 1:1. Undersökningen syftade även till att utreda i vilken omfattning fornlämningen skulle komma att beröras av planerad exploatering. Inom ramen för undersökningen ingick även att utreda om det vid eventuell rivning av den befintliga byggnaden förelåg arkeologiskt hinder för att nyttja berörd del av Skäggetorp 1:1. Lämningar som påträffades vid utredningen skulle

Figur 3. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med schakten markerade. Skala 1:1 000

dokumenteras avseende karaktär, samt, om möjligt, dateras utifrån fynd, typ eller kontext. Om fast fornlämning påträffades skulle förundersökningen även se på möjligheterna att justera exploateringen så att fornlämningen inte kommer till skada. Resultatet ska vid eventuell framtida exploatering kunna ligga till grund för länsstyrelsens fortsatta bedömningar i ärendet, samt utgöra ett underlag för uppdragsgivarens planeringsarbete.

Metod och dokumentation

Den arkeologiska förundersökningen omfattade schaktdragning i anslutning till den kända skålgropslokalen RAÄ 159 samt frirensning med skärslev. Dokumentation genomfördes i form av ritning och fotografering. Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.

Resultat och bedömning

Arbetet inleddes med inspektion av platsen. Undersökningsytan utgjordes dels av delar av en grusplan direkt norr om Direktörsvillan, dels av en norrut anslutande gräs- och buskbevuxen yta. Grusplanen fungerar i dag som parkeringsplats för fastighetens hyresgäster. Planen korsades av flera ledningsdragningar (VA, telekabel och el) varför någon schaktning inte genomfördes här.

I anslutning till berghällen med skålgropslokalen RAÄ 159 täcktes undersökningsområdet av en stor kullfallen gran. Granen hade, enligt uppgift, fallit vid vinterstormen 2007 (stormen Per) och låg nu så gott som helt över den yta som skulle schaktas. Innan något arbete kunde påbörjas ordnades så att exploatören sågade upp granen i mindre delar samt drog dessa åt sidan. Därefter kunde schaktningsarbetet genomföras.

Sammanlagt togs två stycken en meter breda schakt upp i anslutning till berghällen, 13 respektive 7 m långa. Det längsta schaktet utgick från berghällen med skålgropar i sydostlig riktning. Kraftiga granrötter upptog schaktets norra del. Här påträffades spår av sentida byggnation i form av tegelstensfragment, trä, plastbitar m m. Några spår av äldre aktivitet sågs ej. Schaktets södra halva upptogs av låga berghällar direkt under matjordstäckets. Berghällarna hade en östvästlig orientering varför schaktet vidgades åt väster till dubbel skopbredd (2 m). Hällarna frilades och studerades noggrant, dock utan att några ristningar kunde ses. Det mindre schaktet utgick från den norra delen av det första schaktet i sydvästlig riktning. Bitar av tegel, trä och plast sågs även här som tecken

på byggnation av sentida datum. Inget framkom som tydde på någon aktivitet som kunde knytas till fornlämningsområdet RAÄ 159. Matjordsdjupet uppgick till i genomsnitt till 0,40 m, något tjockare i väster.

Fornlämningsområde är, enligt kulturminneslagen (KML 2 kap 2 §), det område som hör till fast fornlämning och som har den storlek som behövs för att bevara fornlämningen och som kan anses vara tillräckligt stor med hänsyn till dess art och betydelse. Fornlämningsområdets omfattning prövas och beslutas av länsstyrelsen. Den aktuella undersökningen visade således att fornlämning RAÄ 159 inte har någon utbredning söder och sydväst om berghällen. Inför eventuell framtida exploatering i anslutning till RAÄ 159 bör hänsyn tas till vad kulturminneslagen föreskriver om fornlämningsområde. Vad gäller undersökningsområdet närmast fastigheten Skäggetorp 1:1, "Direktörsvillan" bör hänsyn tas till den kulturhistoriska utvärderingen från 2007. Här förordas bland annat att en öppen yta sparas i anslutning till huset.

Referenser

- Borna-Ahlkvist & Tollin 1994. Kring Stång; en kulturgeografisk utvärdering byggd på äldre lantmäteriakter och historiska kartöverlägg. Skrifter/RAÄ Arkeologiska undersökningar Linköping, 7. Värnanmo
- Carlsson, T, Lindeblad, K & Nielsen, A-L. 2005. Boplatser och by. Bebyggelseutveckling i Stora Ullevi 200-1600 e Kr, Linköpings stad och kommun, Östergötland. RAÄ Rapport UV Öst 2001:15.
- Löfgren Ek, Anita. Fördjupad kulturhistorisk utvärdering. Del av fastigheten Skäggetorp 1:1, Tornby, Linköpings kommun, Östergötlands län. Östergötlands länsmuseum januari 2007.
- Österström, K. 2006. Intill skålgropar vid Direktörsvillan, Tornby. Utredning inför planerad bebyggelse av Tornbyvägen Linköpings stad och kommun, Östergötland. RAÄ Rapport UV Öst 2006:35, arkeologisk utredning, etapp 2.

Arkiv - ATA

Ärendehandlingar RAÄ Dnr 3103/89, 321-1055-2004

*Figur 4. Frilagda berghällar nedanför RAÄ 159, mot S.
Foto Titti Fendin, ÖLM.*

*Figur 5. Det sydvästliga mindre schaktet. I bakgrunden
grusplanen och "Direktörsvillan", mot S.
Foto Titti Fendin, ÖLM.*

*Figur 6. Den stormfällda granen som täckte undersöknings-
ytan intill skålgropshällen kapades i mindre bitar innan
schaktning kunde genomföras. Foto mot N, Titti Fendin,
ÖLM.*

Tekniska uppgifter

Lokal	Skäggetorp 1:1, Tornby 1:2
Socken/Stad	Linköping
Kommun	Linköpings kommun
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnummer	RAÄ 159
Ekonomiska kartan	08557 8F 5h Linköping.
Koordinater	X6478671 Y1488128
Koordinatsystem	Sweref 99
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning
Länsstyrelsens dnr	431-11247-07
Länsstyrelsens handläggare	Carin Clareus
Länsstyrelsens beslut	2007-06-25
ÖLM dnr	330/07
ÖLM projektnr	530667
Uppdragsgivare	Linköpings kommun, Teknik & samhällsbyggnad
Kostnadsansvarig	Linköpings kommun, Teknik & samhällsbyggnad
Projektledare	Titti Fendin
Personal	
Fältarbetstid	2007-10-16
Totalt undersöktes	25 m ²
Fynd	-
Foto	Digitala bilder
Analys	-
Grafik	Johan Levin
Renritning	-
Grafisk form	Johan Levin
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket dnr 507-99-499
ISSN 1403-9273	Rapport 2007:119 © Östergötlands länsmuseum

Inför planerad nybyggnation inom fastigheterna Skäggetorp 1:1 och Tornby 1:2 utförde Östergötlands länsmuseum i oktober 2007 en arkeologisk förundersökning intill skålgropslokalen RAÄ 159 (Linköpings stad och kommun). Berghällen med skålgropar ligger strax norr om "Direktörsvillan", tidigare lokal för Sveriges Utsädesförening och Statens växtskyddsanstalt. Villan är förordad som skyddsvärd med tanke på dess spannmålshistoriska bakgrund. Söder om fornlämningsområdet togs två mindre schakt upp. Inget av arkeologiskt intresse påträffades.